

Armáda ČR v misi IFOR a v mírových silách OSN

V tomto článku se pokusím shrnout národní zkušenosti z účasti v řadě mírových operací a misí uskutečněných s mandátem a pod egidou OSN a OBSE. Považuji za vhodné uvést i některé relevantní zkušenosti z operací mandátovaných OSN a OBSE, ale prováděných pod vedením dalších organizací (NATO – IFOR, EU – ECMM) či koalicí států (Desert Shield, Desert Storm).

Při zpracování jsem vycházel z potřeby konceptuálního rozlišení mezi „udržením míru“ (peace-keeping) a „vynucením míru“ (peace-enforcement) a tomu odpovídajících rozdílů v pojetí, přípravě i provedení těchto dvou odlišných typů operací. Oba koncepty se v jisté míře překrývají, nelze je zcela oddělit, oba jsou součástí mezinárodního úsilí o mírové urovnání konfliktů majícího oporu v Chartě OSN, k němuž ČR přispívá a nadále bude přispívat.

V tomto materiálu jsou shrnuty zejména specifické národní zkušenosti, které spíše **doplňují, nikoli duplikují** kolektivní „acquis“, vytvořený v OSN, OBSE, NATO či nejnověji NACC/PfP.

Národní zkušenosti z mírových operací vycházejí z následujících forem zapojení České republiky:

- ◆ vyslání vojenských (i civilních) pozorovatelů a personálu (UNAVEM v Angole, UNGCI a UNSCOM v Iráku, UNOSOM v Somálsku, UNPROFOR, ECMM, UNPREDEP, UNTAES a UNMOP v býv. Jugoslávii, ONUMOZ v Mozambiku, UNOMIL v Libérii, UNOMIG v Gruzii, OBSE v Gruzii, Moldávii, Náhorním Karabachu a v Bosně a Hercegovině);
- ◆ vyslání podpůrných jednotek (protichemická jednotka v Saúdské Arábii, polní chirurgická nemocnice v UNPROFOR/UNCRO a UNTAES);
- ◆ vyslání kontingentů velikostí praporu, schopných samostatného operačního nasazení (UNPROFOR/UNCRO a IFOR).

Účast České republiky v mírových operacích:

- je motivována zahraničně-politickými, bezpečnostními a dalšími zájmy země a uskutečňuje se v souladu s jejími mezinárodními závazky;
- vyjadřuje spoluzodpovědnost ČR za dění ve světě a ochotu podílet se i na řešení problémů zdánlivě vzdálených;
- je omezena vojenskými a ekonomickými možnostmi země, přičemž zejména účast v operacích UNPROFOR/UNCRO a IFOR je proporcionálně významným příspěvkem (přibližně 1 český voják v IFOR na 10 000 obyvatel ČR);

- se neopírá o samostatnou a souhrnně formulovanou národní doktrínu peace-keepingu;
- každý případ či žádost je posuzován případ od případu v souladu s domácí legislativou;
- o vyslání českých ozbrojených sil do zahraničí rozhoduje v konečné fázi Parlament ČR (čl. 43 Ústavy ČR);
- účast ozbrojených sil ČR v mírových operacích nemá specifickou legislativní oporu a úpravu;
- s ohledem na uvedené legislativní skutečnosti je účast ČR v mírových operacích založena na dobrovolnosti (a to jak u vojáků z povolání, tak u selektivně nábíraných záložníků, kteří se pro účast v dané operaci zavázali jako vojáci v další činné službě);
- výhledově se hodlá využívat speciálně vyčleněných a připravených jednotek zapojených do systému pohotovostních ujednání OSN (*United Nations Standby Arrangements*) i projektu brigády rychlého nasazení připravovaného skupinou 12 zemí pod vedením Dánska.

NÁRODNÍ ZKUŠENOSTI

A) Mandát

Význam neformálních konzultací mezi potenciálními kontributory:

Kromě standardních kanálů, v nichž se v mezinárodních organizacích (OSN, OBSE) připravují mandáty mírových operací, je z pohledu ČR významná potřeba neformálních a intenzivních konzultací s okruhem zemí, které mohou a chtějí přispět do operace, a to ještě před přijetím příslušných rozhodnutí. Zejména pro menší země, nezastoupené např. v RB OSN, je nutné, aby konzultacemi kompenzovaly deficit vlivu na obsah připravovaného mandátu operace, v níž se hodlají zúčastnit.

Soulad mandátu a schopností sil:

Pro Českou republiku, stejně jako pro řadu jiných zemí, je jedním z podstatných rozlišujících kritérií typu operace to, zda mandát je odvozen od hlavy VI nebo VII Charty OSN.

Zkušenost z nesouladu mezi mandátem a úrovní vycvičenosti a výzbroje jednotek UNPROFOR v podmínkách pokračujících bojů stála životy, čas a prostředky a byla důsledně uplatněna až v IFOR.

Případné změny mandátu v průběhu operace:

V případě, že nepříznivý vývoj situace v místě operace, zejména v humanitární oblasti, si vynutí případnou změnu mandátu, je třeba, aby kontributoři měli možnost a čas tyto změny plně reflektovat pokud jde o složení, výzbroj a vycvičenost svých sil.

B) Vztahy s OSN a dalšími organizacemi a subjekty v poli

Respektování řetězce velení

Česká republika v operacích důsledně respektuje příslušné řetězce velení a v operacích OSN, kterých se účastnil její kontingent (UNPROFOR, UNCRO), nezaznamenali její velitelé zásadní konflikt mezi rozkazy OSN a závaznými národními direktivami a procedurami.

V případě IFOR ocenila ČR pružnost konceptu operace, který nečlenům NATO umožnil předat své jednotky pod operační řízení Aliance, při zachování žádoucí autonomie národního velení.

OSN a peace-enforcement

Zkušenost UNPROFOR prokázala, že operace, která využívá kombinace *peace-keeping* a *peace-enforcement*, přičemž oba koncepty jsou realizovány odlišnými organizacemi, přináší, i přes oboustrannou dobrou vůli, nedostatečnou pružnost a potřebnou rychlost v oblasti rozhodování. Řetězec velení OSN je tak zatížen řadou vlivů, které jej činí nepříliš vhodným pro velení operacím zahrnujícím použití vojenské síly k donucení stran konfliktu, k respektování rozhodnutí mezinárodního společenství, s nimiž strany nejsou ztotožněny.

Úhrada nákladů kontributorům

Problémem u operací OSN je úhrada nákladů národních kontingentů. Zatímco domácí schvalování počítá s včasnými platbami, realita OSN naopak vede ke spoléhání na trpělivost věřitelů a jejich schopnost překlenout zpoždění plateb z národních prostředků.

Z hlediska menších přispívajících zemí, jejichž zdroje jsou omezené, je důležité i vyjasnění a včasné vyřízení úhrad za činnosti poskytnuté národními kontingenty jiným organizacím (např. OBSE) nad rámec původních předpokladů či konceptu operace.

Vztahy s místním obyvatelstvem

Dobré vztahy s místním obyvatelstvem jsou jedním z klíčů k úspěchu působení národního kontingentu. Podle našich zkušeností jsou jejich předpoklady následující:

1. *Naprostá nestrannost sil (a to nejen v plnění úkolů operace, ale i v aktivním vytváření vědomí této nestrannosti na straně obyvatelstva stran konfliktu).*
2. *Znalost kultury a mentality obyvatelstva dané země nebo oblasti, její reality.*
3. *Schopnost přímé komunikace (zejména v místním jazyce).*

Zvláštní význam při vytváření dobrého vztahu k místnímu obyvatelstvu má nejen důsledné plnění základního vojenského poslání, ale i pomoc sil IFOR při zajišťování dodávek humanitární pomoci a jejich podíl při obnově infrastruktury země. Uvedená praxe se osvědčuje i českému kontingentu, i když tento přístup klade zvýšené nároky na národní síly, zejména v logistické oblasti.

C) Koordinace mezi přispívajícími zeměmi

▲ Spolupráce a koordinace mezi přispívajícími zeměmi je **nezbytností**, ale i **cennou přidanou hodnotou** účasti v mezinárodních operacích. Např. součinnost a pomoc mezi národními kontingenty mírových operací pomáhá posilovat přátelské vztahy mezi národy i jejich ozbrojenými silami.

▲ Z dosavadní české zkušenosti v IFOR vyplývá, že **neformální koordinace mezi národy** poskytujícími nadřazené stupně velení či v poli sousedících kontingenty umožňuje:

1. **Uspadnit přípravu národních sil.**
2. **V předstihu neformálně projednat otázky, které velení operace formálně upřesní až v době, která by nepostačovala pro jejich žádoucí přípravu standardními kanály.**

▲ Je účelné, aby **velení mnohonárodní jednotky či kontingentu** bylo zapojeno do přípravy (včetně koordinace) a zejména do certifikace podřízených kontingentů.

▲ Koordinace mezi přispívajícími zeměmi by měla zahrnovat i sdílení (na dobrovolném základě) všech relevantních zpravodajských informací o sektoru působení podřízených kontingentů, zvláště v přípravné fázi.

D) Plánování operací

Potřeba včasné orientace potenciálních kontributorů

Mezinárodní organizace připravující operaci by měla v co nejranějším stadiu plánování vydat neformální orientační dokument, který by umožnil potenciálním kontributorům získat co nejpřesnější představu o předpokládaných potřebách sil a upravit svůj příspěvek předpokládaným potřebám operace. (Pozn.: Při přípravě českého příspěvku do IFOR nebyly – až do velmi pozdních stadií přípravy operace – známy potřeby velitele operace, což komplikovalo domácí rozhodování.)

Potřeba konzultovat koncept operace

Mezinárodní organizace připravující koncept operace by měla v maximálně možné a účelné míře reflektovat názory potenciálních kontributorů, zejména těch, kteří se chystají nabídnout rozsáhlejší kontingenty.

Pravidla nasazení (Roles of Engagement - ROE) odpovídající mandátu jsou jedním z klíčů k úspěchu operace

ROE by měla být kontributorovi známa ještě před přijetím jeho domácího rozhodnutí o účasti (např. ve vládě, parlamentu), neboť jsou jedním z faktorů, který spolurozhoduje při formulování parametrů kontingentu.

E) Logistické aspekty

- Od počátku plánování operace je třeba vyjasnit podrobnosti logistického zabezpečení, zejména jejich finanční stránku i kanály, jimiž je možno tyto otázky předběžně projednávat. V přípravě operace je třeba předem stanovit procedury úhrady za poskytnutou logistickou podporu.
- Z hlediska menších přispívajících zemí se může jako výhodnější jevit logistická podpora pro národní kontingent, poskytovaná centrálně orgány OSN, než její zajištění národními prostředky.
- Na základě zkušenosti z dosavadní účasti kontingentu České republiky v operaci IFOR je možno konstatovat, že svěřením odpovědnosti za logistiku národům (od určité operační úrovně – např. prapor) je spolehlivějším řešením.
- Včasné vyslání NSE (*National Support Element*) do dějiště garantovalo soběstačnost jednotky na dobu 2 týdnů.
- Ve vztazích s místními úřady je třeba, aby různí kontributoři operace uplatňovali stejná pravidla.
- Přesun jednotky AČR do dějiště operace IFOR byl koordinován prostřednictvím *Movement Control Center*. Přesun proběhl bez problémů a jednotka AČR tak osvědčila schopnost koordinované akce s řídicími orgány Aliance.

F) Spojení, velení, řízení

- Je potřebné, aby v mnohonárodní operaci měli všichni kontributoři možnost pravidelně se podílet na přijímání zásadních rozhodnutí, která tvoří politickou direktivu pro vojenské velení operace.
- Spolupráce s dalšími přispívajícími zeměmi či zeměmi poskytujícími nadřazené stupně velení operace ještě před rozmístěním může pomoci překonat deficit kompatibility, zejména v oblasti procedur i technického vybavení.
- Technická slučitelnost spojového vybavení je nutnou podmínkou úspěchu.
V operaci IFOR zůstává problémem rádiové vybavení českých leteckých návodčích. Situace je řešena technickou pomocí ze strany partnerů.
- Osvědčila se dosavadní spolupráce s jednotkami NATO v oblasti topografické přípravy, zejména práce s jednotným značením a formátem map používaných na různých stupních velení a u různých kontingentů. Jednotka AČR s úspěchem využívá prostředky GPS (*Global Positioning System*) poskytnuté partnery.
- Pro komunikaci s veřejností a médii je účelné mít jednotnou „media policy“, jejíž základní parametry pravidelně aktualizuje nejvyšší velící stupeň v dějišti operace.

G) Výcvik

Česká republika maximálně využívá v přípravě jednotek pro mírové operace zkušenosti personálu získaných v předchozích operacích. Systém výběru vojáků založený na dobrovolné účasti v operacích v zahraničí však mnohdy vede ke ztrátám získaných znalostí u personálu, který prošel předchozími mírovými operacemi, zejména u záložníků.

Systém přípravy se začal realizovat ve druhé polovině roku 1990 a probíhá v několika etapách:

a) Příprava před vysláním do mírové operace

Výběrové řízení je organizováno pro vojáky v činné službě a pro vojáky ze zálohy na základě dobrovolnosti. Jeho obsahem je přezkoušení z fyzické připravenosti, za znalostí anglického jazyka, psychodiagnostické a lékařské vyšetření. Uchazeč musí splňovat kritéria požadované odbornosti a mít příslušný vojenský výcvik s ohledem na zařazení, potřebné jazykové znalosti a výpis z trestního rejstříku. Po absolvování tohoto řízení jsou uchazeči o službu v jednotce mírových sil seznámeni s výsledky řízení a zařazeni do databanky s předpokladem výkonu konkrétní funkce v jednotce.

Stmelovací výcvik je prováděn 4 – 6 týdnů před vysláním jednotky do zahraničí. Organizuje se ve třech etapách:

- a) *základní výcvik* (výcvik jednotlivce);
- b) *odborný výcvik* (příprava podle požadované odbornosti);
- c) *praktický výcvik* (výcvik v terénu, cvičení kompaktních celků, takticko-pořadová a taktická zaměstnání).

b) Příprava ve specializovaných kurzech

Tento druh přípravy je organizován od ledna 1995 ve dvou základních typech:

- **kurz pro vojáky z povolání** je plánován na 5 pracovních dnů s cílem připravit část velitelského sboru AČR k provádění základního výcviku problematiky *peace-keeping* u jednotek pozemního vojska;

- **kurz pro vojáky v základní službě** trvá 4 týdny s cílem připravit vojáky k výkonu základních funkcí v jednotkách mírových sil OSN.

Česká republika se ve výcviku pro mírové operace spoléhá především na národní možnosti a prostředky. Program PpF je pro AČR též zdrojem výcvikových zkušeností. Nejefektivnější cestou přípravy štábů a operačních sil jsou cvičení NATO/PpF s námětem mírové nebo humanitární operace. ČR oceňuje a využívá možností k přípravě štábních důstojníků a vojenských pozorovatelů ve výcvikových střediscích Švédska, Finska, Dánska, Rakouska, Kanady a Švýcarska.

Česká republika v minulých letech organizovala kurz PpF pro velitele čet v mírových operacích. V případě obnoveného zájmu je ČR připravena v této aktivitě pokračovat.

Příprava vojenských pozorovatelů

Ve vojenském školícím a výcvikovém středisku MO ČR v Komorním Hrádku u Prahy jsou od r. 1991 několikrát ročně organizovány třítydenní kurzy pro důstojníky předurčené pro funkci vojenských pozorovatelů. Od r. 1991 začalo MO vysílat důstojníky rovněž do obdobných zahraničních kurzů.

Výběr a příprava jednotek a pozorovatelů je zaměřena převážně na plnění vojenských úkolů v rámci mírových operací. To však nevylučuje jejich účast při plnění civilních úkolů v rámci misí OSN a OBSE (zabezpečení voleb, ochrana uprchlíků atd.). Na zabezpečení civilních osob do mírových operací se podílí především MZV ČR v součinnosti s dalšími nevládními organizacemi.

c) Výcvik sil pro IFOR

Výběr příslušníků jednotky probíhal především:

- z databáze žadatelů o zařazení do jednotek v zahraničí u Výcvikové základny mírových sil OSN Český Krumlov;
- z vybraných zájemců v 1. praporu UNCRO;
- z připravovaného doplňku do praporu UNCRO u výcvikové základny mírových sil;
- z mimořádného výběru u útvarů a jednotek 4. brigády rychlého nasazení, armádních sborů a jiných součástí AČR;
- z řad žadatelů ze zálohy na základě výzvy místních vojenských správ.

Nástup žadatelů do jednotky byl ovlivněn přípravou personální dokumentace, vydáním personálních rozkazů, finančních dokladů, dokončováním lékařských a zejména psychodiagnostických vyšetření i nutností získat výpis z trestního rejstříku. Neznalost zahraničních příplatků od počátku tvorby jednotky měla rovněž vliv na pozdější problémy při řešení personálních a finančních otázek.

Na výcviku jednotky se podílela 4. brn a Výcviková základna MS OSN Český Krumlov se zaměřením na speciální přípravu v rozsahu potřebném pro splnění úkolu v silách IFOR. Výcvik byl rozdělen na velitelskou přípravu, přípravu jednotlivce a výcvik jednotky.

Přesto, že část odborností jsou profesionálové, kteří obdobnou činnost vykonávají jako své povolání (řidiči, mechanici, kuchaři...), byl organizován jejich výcvik vojenskými specialisty výrobních podniků, zařízení a školících středisek. I když byla doba přípravy jednotky zkrácena, podařilo se provést hlavní část výcviku tak, aby jednotka mohla být nasazena do stanovené oblasti v požadovaném termínu a byla partnerem všem jednotkám v mnohonárodnostních silách.

Ve výcviku jednotky IFOR se osvědčilo:

- využití zkušeností z předešlých misí a z kvalitního výcviku a připravenosti příslušníků 4. brn;
- prodloužení doby přípravy vojáků zařazených do zdvojených funkcí (např. řidič-strojník);
- provedení přímého výběru části odborností, zvláště logistických, ve vojenských opravárenských základnách (závodech), nebo přímo u výrobních závodů;
- zplánování a zabezpečení dalšího výcviku jednotlivců a stmelování jednotek i v době nasazení.

* * *

České zkušenosti z mírových operací nemají dlouhodobou tradici, avšak vycházejí z účasti na poměrně nedávných aktivitách OSN a dalších mezinárodních organizací na tomto poli. Tyto zkušenosti, obdobné v mnohém těm, které mají některé další partnerské země, byly získány v operacích charakterizovaných svou komplexností a v podmínkách zvýšených bezpečnostních rizik.

Praxe české účasti v mírových operacích prokazuje, že je možno překonat řadu dílčích překážek, např. deficit slučitelnosti (v technickém vybavení) a interoperability (jazyk, procedury). To je možné díky mobilizaci domácí politické vůle, sil a prostředků pro danou operaci a mezinárodní spolupráci, zejména mezi přispívajícími zeměmi.

Účast naší armády v mírových operacích významně přispěla k posílení jejího postavení a prestiže u české veřejnosti a k vytvoření nové tradice jejího zapojení do mírových aktivit mezinárodního společenství.